

Romualdas Apanavičius – Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų ir etnologijos katedros profesorius, habilituotas daktaras.

Moksliniai interesai: etnologija, etnomuzikologija, etninė istorija.

El. paštas: r.apanavicius@hmf.vdu.lt.

Romualdas Apanavičius – Dr. habil. Professor at the Department of the Cultural Studies and Ethnology of the Vytautas Magnus University.

Research interests: Ethnology, Ethnomusicology, Ethnic history.

E-mail: r.apanavicius@hmf.vdu.lt.

Romualdas Apanavičius

Vytauto Didžiojo universitetas

ETNINĖS MUZIKOS GAIVINIMO JUDĖJIMAS LIETUVOJE XX A. – XXI A. PRADŽIOJE: TRADICIJOS IR MODERNUMO SĄVEIKA

Anotacija

Etninės muzikos judėjimo tradicijos ir modernumo sąveika buvo vienas svarbiausių veiksnių, skatinusių šį reiškinį. Kilęs su nacionalinio išsivadavimo judėjimu XIX a. pabaigoje, šis sąjūdis veikė tautinę savimonę ir etninę bei kultūrinę tapatumą. Iki Lietuvos Respublikos atkūrimo teigiamai vertinti visi etninės muzikos gaivinimo būdai, vėliau iškilo tautinio uždaramo ir integracijos į Europos kultūrą klausimai. Pradėtas stilizacijos kelias, tapęs ir etninės muzikos profesionalėjimo pagrindu. Pokaryje jis padėjo atsispirti ir Lietuvos visuomenės sovietizacijai. 1968 m. kilęs folklorinių ansamblių sąjūdis dėl tradicijos prieš modernumą persvaros tolesnę integraciją pristabdė. Tačiau apklausos duomenys rodo, kad organizatoriai ir žiūrovai nori etninę muziką sieti ne tik su tradicijomis, bet ir su pramoninės muzikos kryptimis, todėl tradicijos ir modernumo sąveika svarbi ir šiandien.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: etninė muzika, folkloras, judėjimas, tradicija, modernumas.

Abstract

This process in Lithuania has begun and has been connected to national liberation movement of the end of the 19th c. The way of integration to European culture was chosen and this way was continued after the World War II, when the movement of folklore ensembles in 1968 has begun. The folklore music of the peasant culture was revealing of all these more than one hundred year period. The respondents of the interview made in the 2011–2013 are favorable to all current forms of revealing of ethnic music and the way of

stylization and authorization of ethnic music, according to their opinion, are natural continuation and development of the traditions of ethnic music.

KEY WORDS: ethnic music, folklore, movement, tradition, modernity.

Įvadas

Straipsnio¹ tikslas – išnagrinėti etninės muzikos judėjimo XX a. – XXI a. pradžioje tradicijos ir modernumo sąveikos problemas. Kadangi šis judėjimas XIX a. pabaigoje kilo kartu su lietuvių tautinio atgimimo sąjūdžiu ir buvo labai svarbus, žadinant ir įtvirtinant etninę bei kultūrinę tapatumą, iškyla problema – ar etninės muzikos judėjime tradicijos ir modernumo sąveika buvo veiksminga, ar ji siejosi su to meto visuomenės poreikiais ir atitiko bei dabar atitinka bendrus europinės ir pasaulio kultūros poslinkius.

Ši problema nagrinėta labai menkai. Nors folkloro judėjimas neatsiejamas jau nuo vadinamųjų „klojimo teatro“ laikų XIX a. pabaigoje, tačiau apie tuose vakaruose skambėjusią liaudies muziką anuos dar slaptus renginius nagrinėjančiuose darbuose tik užsimenama². Folkloro gaivinimo raidą savo 2005 m. knygoje³ atskleidė Stasys Skrodenis, nemažai šių klausimų aptariama ir jo 2010 m. darbų rinkinyje⁴, kalbama ir apie senųjų tradicijų išsaugojimą bei folkloro stilizacijos kelią, tačiau etninės muzikos tradicijų ir modernumo sąveika nenagrinėjama. Tautinio atgimimo reikšmę liaudies muzikos instrumentų ir jų melodijų rinkimui bei tyrimui 1980 m. pabrėžia Marija Baltrėnienė⁵ bei 1983 m. Vladas Bartusevičius⁶,

¹ Straipsnis parengtas pagal 2007–2013 m. Žmonių išteklių plėtros veiksmų programos 3 prioriteto „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ VP1-3.1-ŠMM-07-V „Parama mokslininkų ir kitų tyrėjų mokslinei veiklai (visuotinė dotacija)“ projektą „Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje XX a. 7-ajame dešimtmetyje – XXI a. pradžioje“, 2011–2015 m. vykdomą Vytauto Didžiojo universitete.

² Maknys V. *Lietuvių teatro raidos bruožai*. Vilnius: Mintis, 1972, 71–112.

Bielskis P. *Lietuvos klojimo teatras*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1999, 93–108.

³ Skrodenis S. *Folkloras ir folklorizmas*. Mokymo knyga. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2005.

⁴ Skrodenis S. *Folkloras ir gyvenimas*. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010.

⁵ Baltrėnienė M. *Lietuvių liaudies muzikos instrumentai*, I. Kaunas: Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Kauno J. Gruodžio aukštesnioji muzikos mokykla, 1980, 20–43.

⁶ Bartusevičius V. *Liaudies meno baruose*. Vilnius: Vaga, 1983, 76–79.

tačiau ir jie mums rūpimų klausimų nenagrinėja. Tautosakos šiuolaikinę sklaidą 1982 m. nušvietė Donatas Sauka⁷, nurodydamas, kad vadinamajam folklorizmui būdinga, jog tautosaką gaivina ne tik patys liaudies atlikėjai ir folkloro ansamblių dalyviai, bet ji taip pat perdirbama, aranžuojama ir perteikiama kompozitorių kūryboje⁸, tačiau etninės muzikos tradicijų ir modernumo sąveikos klausimų irgi nenagrinėjo.

Folkloro ansamblių veiklos sąsajos su etniniu ir kultūriniu bei netgi regioniniu tapatumu aptariamąs 2010 m. Aušros Zabielenės monografijoje⁹. Tyrime, remiantis 2003–2007 m. apklausų duomenimis, kreipiamas dėmesys ir į etninės muzikos perteikimo vertinimą, nurodant, kad senosios dainos „padeda surasti tikrąją lietuvišką tapatybę“¹⁰, pateikiama šio judėjimo dalyvių nuomonė apie „atliekamos etninės muzikos tradiciškumą ir inovatyvumą“ byloja, jog didmiesčių folkloro ansamblių dalyviai labiau įsitikinę, kad „ansamblių repertuare turėtų būti ir tradicinių autentiškų kūrinių, ir sušiuolaikintų, stilizuotų – pakeistų šiuolaikinės ritmikos, harmonijos, instrumentuotės ar kt. priemonėmis“¹¹. Vidutinių miestų atstovai labiau vertina nepakeistą muziką, atsargesni naujovėms, o mažų miestelių ir kaimų ansamblių dalyviai – pasisako už „pirminį“ folklorą¹².

Tačiau A. Zabielenė nagrinėja tik pastarojo meto etninės muzikos perteikimo problemas, o viso praėjusio XX a. laikotarpio gaivinimo kelią tik trumpai apžvelgia.

Tyrimas yra aktualus, nes per daugiau nei šimtmetį etninės muzikos gaivinimo judėjimas reiškė ir tebereiškia svarbiausias lietuvių, kaip „užgimstančios tautos“¹³, kūrimo ir brendimo idėjas, buvo vienas iš veiksmingiausių etninio ir kultūrinio tapatumo įtvirtinimo būdų.

⁷ Sauka D. *Lietuvių tautosaka*. Vilnius: Mokslas, 1982.

⁸ Ten pat, 252.

⁹ Zabielenė A. *Folkloro ansambliai dabartinėje Lietuvoje: etnologinis aspektas*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2010.

¹⁰ Ten pat, 114.

¹¹ Ten pat, 115–116.

¹² Ten pat, 116.

¹³ Snyder T. *Tautų rekonstrukcija: Lietuva, Lenkija, Ukraina, Baltarusija, 1569–1999*. Vilnius: Mintis, 2008, 38.

Gaivinimo būdai

Etninė muzika jau skambėjo nuo 1893 m. rengiamuose slaptuose „klojimo teatrų“ spektakliuose. Šiuose vakaruose, be pjesės, S. Skrodenio teigimu, svarbios buvo ir deklamacijos, liaudies dainos bei šokiai¹⁴. Labai dažnai pasirodydavo ir nedideli mėgėjų chorai. Anot chorų veiklos tyrinėtojo Regimanto Gudelio, choras po spektaklio buvo tarsi privaloma antroji programos dalis¹⁵. Paskui buvo rengiamas pasilinksminimas, šokiai, todėl šiuos vakarus lankė ne tik suaugusieji, bet ir kaimo jaunimas.

Etninė muzika skambėjo ir jau atkurtos Lietuvos Respublikos metais statomuose etnografiniuose spektakliuose „Lietuviškos vestuvės“, kurie 1923 m. parodyti Lenkijoje atsidūrusiame Vilniuje, 1927 m. Kaune bei 1932–1935 m. Aukštaitijos kaimuose¹⁶. Liaudies dainos, šokiai, rateliai ir žaidimai čia buvo pateikiami taip, kaip jie atliekami tikrose Lietuvos sodžiaus vestuvėse. Dainos, šokiai bei instrumentinė muzika irgi autentiškai gaivinta 1935–1938 m. provincijos miesteliuose surengtose „Senovės dienos“¹⁷, kur be vadinamųjų „gyvųjų paveikslų“, vaizduojančių kaimo darbus bei amatus, pagrindine miestelio gatve žygiuodavo kerdžius ir piemenukai su savais pučiamaisiais muzikos instrumentais, o vakarėliuose skambėjo dainos, šokiai, griežė liaudies muzikantai.

Tarpukaryje chorams pritaikytos liaudies dainos sudarė žymią nuo 1924 m. rengiamų dainų švenčių repertuaro dalį. Tautiniai šokiai masiniuose renginiuose pradėti šokti nuo 1937 m., dainų šventėse – nuo 1950 m.¹⁸

Stilizuotos etninės muzikos gaivinimo žingsnis siejasi su etninių muzikos instrumentų rekonstrukcija, kuriant naujus jų modelius ir repertuarą. Dar XIX a. pabaigoje dėmesys buvo atkreiptas į kankles, kurios laikomos netgi vienu iš lietuviškojo tapatumo ženklų¹⁹. Nuo XX a. pradžios kanklės buvo tobulinamos, 1930–1932 m. sukurti jų koncertiniai pavyzdžiai. Modifikacijos išlaikė suvalkietišką tradicinių kanklių pavidalus. Lietuvoje

¹⁴ Skrodenis S. Tautosakos atėjimas į sceną „Lietuviškų vakarų“ galdynėje. *Folkloras ir gyvenimas*, 166–175.

¹⁵ Gudelis R. *Chorinis menas lietuvių tautos kultūroje. Chorinio meno atspindžiai XIX a. pabaigos – XX a. pradžios publicistikoje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2003, 58.

¹⁶ Skrodenis S. *Folkloras ir folklorizmas*, 67–75, 86–94.

¹⁷ Skrodenis S. *Senovės dienos. Tautosakos darbai*, V (XXI), 1996, 259–262.

¹⁸ Barkauskaitė G. Šokis dainų šventėse. *Gimtasai kraštas*, III, 2010, 85–94.

¹⁹ Skrodenis S. *Folkloras ir folklorizmas*, 27.

kūrėsi „kanklininkų rateliai“, atliekantys stilizuotas liaudies melodijų išdailas bei nesudėtingas pjeses. Kanklininkų judėjimui nuo 1925 m. vadovavo Lietuvos kanklininkų draugija, kuri visame krašte steigė savus skyrius²⁰.

Stilizuotas repertuaras tarpukaryje buvo sukurtas ir skudučiams, kurie iš šiaurės rytų Aukštaitijos platinti visoje Lietuvoje. Nustatyti trys skudučių rinkiniai, juos daugiausia pūtė moksleiviai ir jaunimas.

Etninių muzikos instrumentų modifikavimas ir repertuaro stilizacija XX a. viduryje peraugo į etninės muzikos profesionalų sceninį perteikimą. 1941 m. įsteigtame Valstybiniame dainų ir šokių liaudies ansamblyje buvo atliekamos ne tik stilizuotos liaudies melodijų išdailos, bet ir folkloro pagrindu sukurti autoriniai kūriniai. Šis kelias pokaryje tapo pagrindinis, naujiems kūriniais atlikti buvo toliau tobulinamos kanklės, sukurta ir modifikuotų koncertinių birbynių šeima²¹. Sceninė etninė muzika įsivyravo koncertų estradose, ji kartu su patobulintais etniniais muzikos instrumentais tapo mokymo groti muzikos mokyklose bei tuometinėje konservatorijoje – dabartinėje Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje – pagrindu, skambėjo ir dainų šventėse.

Nuo 1968 m., kilus folklorinių ansamblių bangai, vėl sugrįžta prie tradicinės muzikos gaivinimo. Šie kolektyvai repertuaro pagrindu ima stilizacijos nepaveiktą folklorą, gaivinimo modelis – XIX ir XX a. sandūros ir XX a. pirmosios pusės kaimo muzika. Folkloro ansamblių 1986 m. Lietuvoje buvo 782, 1987 m. – 901, iš jų 771 veikė rajonuose, 130 – miestuose²².

Tradicija ar modernumas

Etninės muzikos gaivinimo judėjime tradicijos ir modernumo sąveikos problema neiškilo iki pat Lietuvos Respublikos atkūrimo 1918 m. Bet koks etninės muzikos, kaip ir etninės kultūros, gaivinimas iki tol buvo tik skatinamas. Šitai jau buvo akivaizdu dar nelegalioje, Rytų Prūsijoje leidžiamoje, lietuviškoje spaudoje – „Aušroje“²³ ir „Varpe“²⁴, kur liaudies daina ir praeities pažinimas buvo siejamas su tautinės savimonės stiprini-

²⁰ Baltrėnienė M. *Lietuvių liaudies muzikos instrumentai*, I, 40–41.

²¹ Apanavičius R. *Birbynė ir jos evoliucija*. Vilnius: Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Lietuvos TSR valstybinė konservatorija, 1980, 14–17.

²² Šatkauskienė V. Rajonų folkloro ansambliai ir vietinės tradicijos. *Liaudies kūrybos palikimas dabarties kultūroje*. Kaunas: Šviesa, 1989, 89–93.

²³ B. (Jonas Basanavičius). Kas tai yra daina. *Aušra*, 1886, nr. 3.

²⁴ Muzika. *Varpas*, 1889, nr. 1.

mu. Lygiai taip pat teigiamai buvo vertinami ir „Lietuviški vakarai“ bei chorų sąjūdis²⁵.

Visai kitokia padėtis susiklostė atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos metais. Iš esmės pasikeitusios sąlygos leido šį judėjimą ne tik toliau plėtoti, bet ir jam taikyti atitinkamus to meto vertinimo kriterijus ir viešai reikšti įvairias, netgi priešingas nuomones. Būtent priešingos nuomonės išryškėjo jau 1927 m. vertinant „Lietuviškų vestuvių“ inscenizaciją, kurioje, kaip minėta, skambėjo ir etninė muzika. Poetas Liudas Gira šį autentiškai perteiktą spektaklį labai išgyrė, jį pavadindamas netgi „tautiškojo lietuvių meno žygiu“, ir sakė, jog „mūsų teatrališkos kritikos bei spaudos jo nutylėjimas būtų tikriausias nusidėjimas mūsų tautos kultūrai“²⁶. Kunigas, rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas, nors spektaklį vertino irgi teigiamai, jį pavadino „dailės primityvu“ ir siūlė dar toliau plėtoti bei ugdyti: „Laikas tad mums „lietuvių“ vestuvės padaryti lietuviškomis vestuvėmis, dailės primityvas išugdyti iki meno šedevro. Medžiagos yra sočiai, apmatai gauti, turinys giliausias, forma skaisčiausi, – bereikia talentingai meniškai atausti“²⁷. O rašytojas Balys Sruoga šią autentišką inscenizaciją įvertino gana kritiškai, sakydamas, jog „vestuvių apeigų išvedimas scenon (meno žvilgsniu) niekuomet negali būti tikslas, – tai galėtų būti tik priemonė <...> teatras negali būti epo, juo labiau lyrikos iliustracija <...>. Tėvynės ir tautos praeities meilė geras ir pagirtinas dalykas, bet kai toji meilė virsta manija pramanyti ką nors savo, ką nors originalaus, tuo metu, kai būtų nepalyginamai protingiau iš kitų pasimokyti, – šitokiu atveju tėvynės meilė ir sudaro padėties neišmintingumą“²⁸.

Iš šių trijų įžymių kultūros ir meno veikėjų skirtingų nuomonių matyti, kad prasidėjęs lietuvių tautos integracijos į Europos kultūrą kelias ir dėl jo kylantys ginčai nuošalyje nepaliko ir folkloro bei etninės muzikos gaivinimo. L. Gira autentišką gaivinimą laikė geru ir tinkamu, J. Tumas-Vaižgantas jį aiškiai siūlė stilizuoti ir moderninti, o B. Sruoga perspėjo dėl gaivinimo judėjimui galinčios grėsti pavojingos tautinės izoliacijos.

Dar didesnis ginčas spaudoje kilo dėl etninių muzikos instrumentų tobulinimo ir stilizuoto jų repertuaro. Kompozitorius, būsimasis 1933 m.

²⁵ Gudelis R. *Chorinis menas lietuvių tautos kultūroje. Chorinio meno atspindžiai XIX a. pabaigos – XX a. pradžios publicistikoje*, 38–39, 56–57, 65–74.

²⁶ Gira L. Pirmasis lietuviškų vestuvių inscenizavimas. *Lietuva*, 1927 03 08, nr. 26.

²⁷ Vaižgantas. Lietuviškos vestuvės. *Lietuvis*, 1927 05 23, nr. 113.

²⁸ Sruoga B. Strazdų vestuvės. *Lietuvis*, 1927 06 04, nr. 123.

įsteigtos Kauno konservatorijos direktorius Juozas Gruodis į kankliavimo vadovų ir juos remiančių kultūros bei meno veikėjų pastangas modifikavo – kankles įdiegti ir būsimojoje konservatorijoje dar 1931 m. atsakė gana griežtai: „Mes, lietuviai, beieškodami liaudies sukurtų turtų, ištraukėm ir apipelijusias kankles, ir, kaip matyt, rimtai norima jas atgaivinti <...>. Kanklės, tokios, kokios mes jas radom, netinka dabartiniam Europos menui, tam jos yra per daug primityvios“²⁹. Po šitokio atsakymo, kuriuo buvo pareikštas aiškus ir nedviprasmiškas modernumo į kultūros raidą požiūris, kanklės į konservatoriją nepateko, jos liko tik folklorinio judėjimo instrumentais.

Nuomonės susikirto ir dėl skudučių bei skudučiavimo gaivinimo. Stasys Paliulis, kilęs iš šiaurės rytų Aukštaitijos, labiau linko gaivinti tradicinę instrumentinių polifoninių kūrinėlių ir skudučiuojamų giedamųjų sutartinių repertuarą, nors nevengė ir tuo metu mėgstamų dainų bei bendrataučių šokių. Šiaurės vakarų žemaitis Jonas Švedas manė kitaip. Jo nuomone, senoviniai instrumentai ir jų repertuaras jaunimui turi būti ne tik praeities pažinimo priemonė, bet ir atitikti šiuolaikinės europietiškos kultūros reikalavimus. Į viešus įžymaus folkloristo, kanauninko Adolfo Sabaliausko – Žalios Rūtos 1937 m. priekaištus, naująją etninių muzikos instrumentų gaivinimo kryptį pavadinant netgi „atsidūrusia diletantų rankose“³⁰, J. Švedas gana ramiai atsakė, jog „Susikūrė naujos dainos, nusmelkdamos originalias senąsias giesmes, prigijo nauji šokiai su armonika, visiškai išstumdami senuosius žaidimus su visomis jų priemonėmis ir t. t.“. Jo teigimu, „1) Skudučius ir kankles reikėjo techniškai tobuliau padirbti ir suderinti, 2) išstudijuoti ir papildyti jais grojimo galimybes ir techniką, kuria, deja, visi liaudies gaidų rinkėjai rimčiau susidomėjo, 3) sukompnuoti ir pritaikyti praktiškai atlikti tokį repertuarą, kuris atitiktų šių laikų dvasią“. Todėl J. Švedas ir paaikšino, kad „Tuo tikslu skudučiuojame ir kankliuojame populiariai harmonizuotas liaudies daineles ir panašius dalykėlius (...). Kad savo metodais palyginti ne per daugiausia tesuklydome, rodo mūsų darbo vaisiai – skudučius ir kankles jaunuomenė pamilo ir jie jau plačiai Lietuvoje skamba“ (išretinta autoriaus – R. A.)³¹.

²⁹ Gruodis J. Ar reikia mums kanklių muzikos? *Lietuvos aidas*, 1931, nr. 85.

³⁰ Sabaliauskas A. Dėl skudučių ir kanklių. *Lietuvos aidas*, 1937, nr. 492.

³¹ Švedas J. Kodėl skudučiuojamos ir kankliuojamos dainos. *Lietuvos aidas*, 1938, nr. 1.

Dar aiškiau J. Švedas 1941 m. pareiškė savo nuomonę dėl etninių muzikos instrumentų naudojimo įsteigtame Valstybiniame dainų ir šokių liaudies ansamblyje. Jo nuomone, „ansamblio muzikos instrumentai turėtų būti kultivuojami nenukrypstant nuo paties instrumento principo, techniškai tobulinami. Patobulinius liaudies muzikos instrumentus, išplėtus jų technines galias, paruošus atlikėjus, iškultivuoti naują liaudiško stiliaus muziką“³². Šis požiūris tapo ne tik tolesnio etninių muzikos instrumentų tobulinimo, bet ir liaudies muzikos perteikimo pagrindu dainų ir šokių ansamblių veikloje iki pat mūsų dienų. Ir nors J. Švedui jo veiklos, vadovaujant Valstybiniam ansambliui, pradžioje buvo patariama laikytis etnografinės krypties³³, kolektyvo bei vėlesnių jo sekėjų kūryboje išsivirtino „naujos liaudiško stiliaus muzikos“ atlikimo būdas.

Etninės muzikos tolesnis stilizavimas didesnių ginčų nesukėlė ir pokaryje, šis būdas buvo vienintelis iki pat 1968 m., kai Lietuvoje prasidėjo folklorinių ansamblių judėjimas. Tada požiūriai į tradicijos ir modernumo problemą išsiskyrė dar labiau nei tarpukario metais. Folkloriniai ansambliai pradėjo gaivinti tik autentišką folklorą, šį būdą priešpriešindami įsigalėjusiam stilizavimui ir autoriniam perkūrimui. Problema buvo aktuali, ji tuo metu svarstyta ne tik tarptautiniuose mokslininkų forumuose, bet ir Lietuvoje. S. Skrodenio teigimu, „ryškiai susikirto profesionalų, meno saviveiklos ir folkloristų požiūriai. Tie požiūriai kirtosi ir tebesikerta ne tik dėl folkloro autentiškumo, bet ir apskritai dėl to, ar verta rodyti scenoje menininkų neapdorotą folklorą“³⁴. Svarbus buvo ir ideologinis klausimas, nes dainų ir šokių liaudies ansambliai teminėmis programomis buvo verčiami atskleisti „tarybinę tikrovę“; šlovinti „naują gyvenimą“; o folkloro kolektyvai, perteikdami XIX–XX a. sandūros ir XX a. pirmosios pusės paveldą, šito daryti negalėjo ir to nesiekė. Todėl folkloro ansambliai susidūrė ir su organizacinėmis problemomis, nes „Dainų ir šokių ansamblių vadovai ir jiems prijaučiantys visokiais būdais trukdė tam judėjimui. Jie kurį laiką stengėsi neįsileisti etnografinių ir folklorinių ansamblių į ansamblių vakarus per Dainų šventę, o jei ir buvo įleisti, tai tik kaip savotiškos prielipos prie oficialiųjų ansamblių“³⁵. 1977 m. ansamblių šventėje, surengtoje

³² Švedas J. Filharmonijos liaudies ansamblio klausimu. *Tarybų Lietuva*, 1941 11 25.

³³ Skrodenis S. Jonas Švedas ir dainų ir šokių ansamblis. *Folkloras ir folklorizmas*, 239–260.

³⁴ Ten pat, 133.

³⁵ Ten pat, 133.

Kalnų parke Vilniuje, dalyvavo 16 dainų ir šokių liaudies ansamblių bei kaimo kapelų, tačiau visiškai nepasirodė folkloro ansambliai³⁶, nors tuo metu veikė net 463 šitokie kolektyvai³⁷.

Tačiau dėl to turėjo būti atsakingi ir folklorinių ansamblių vadovai, kurie, priešpriešindami savo kolektyvų repertuarą stilizuotam folklorui, kartu mėgo priešpriešinti ir ansamblių veiklą, kuri labiau siejosi su laisvalaikio praleidimu nei su valstybės remiamu saviveiklos kolektyvų darbu. Todėl vargu ar galima sutikti su S. Skrodeniu, kurio teigimu, „Folklorinių ir etnografinių ansamblių darbą sunkino ir reikalavimai, kad ansamblis, jei nori dalyvauti apžiūrose ir siekti pripažinimo, kasmet turi parengti po vieną naują programą“³⁸. Šitokie reikalavimai buvo keliami visiems saviveiklos kolektyvams, o prie jų sunkiai prisitaikantys folkloriniai ansambliai, suprantama, ne tik negaudavo reikiamos valstybės paramos, bet ir nebuvo įtraukiami į oficialių renginių programas. Prie šito nemažai prisidėjo ir folklorinio judėjimo veikėjų, daugiausia ansamblių vadovų, viešai pareikštos nuomonės spaudoje, jų nuolat reiškiamą priešpriešą Lietuvoje nuo tarpukario įsigalėjusiai, dainų švenčių programose įtvirtintai stilizacijai, gana ilgai trukęs svarstymas, kaip geriau šiuos kolektyvus skirstyti į etnografinius ir folklorinius, taip pat nesugebėjimas organizuotis panašiu kaip dainų ir šokių ansambliai lygmeniu bei kiti veiksniai, lėmę folkloro kolektyvų atsilikimą nuo stilizuoto folkloro ansamblių.

Apžvelgusi folkloro ansamblių veiklą atskleidžiančius spaudos atsiliepimus, A. Zabielenė pažymi, kad juose daugiausia vyrauja tik ansamblių darbo, repertuaro, regioniško, pasirodymo oficialiuose renginiuose problemos³⁹. Esminiai, būtent etninės muzikos gaivinimo tradicijos ir modernumo, autentiškumo ir stilizacijos klausimai, išskyrus keletą mokslininkų publikacijas⁴⁰, viešai buvo nagrinėti labai menkai.

³⁶ Braziūnas V. Vilniuje, ansamblių šventėj. *Literatūra ir menas*, 1977 07 30.

³⁷ Skrodenis S. *Folkloras ir folklorizmas*, 134.

³⁸ Skrodenis S. *Folkloras ir folklorizmas*, 135.

³⁹ Zabielenė A. *Folkloro ansambliai dabartinėje Lietuvoje*, 23–29.

⁴⁰ Apanavičius R. Esmė ar apvalkalas? Poleminės pastabos apie liaudies muzikos atlikimą. *Literatūra ir menas*, 1975 10 11;

Baltrėnienė M. Etnomuzika ir folklorizmo apraiškos. Prieštaros ir koegzistencija. *Liaudies kultūra*, 1999, nr. 4, 32–36;

Butkus A. Muzikinio folkloro autentiškumo samprata. *Liaudies kūrybos palikimas dabarties kultūroje*, 22–27;

Palubinskienė V. Tradicinis kankliavimas šiandien. *Liaudies kultūra*, 1996, nr. 1, 34–37.

Apklaustos duomenys

Įsitikinant, ar tradicijos ir modernumo sąveikos problema etninės muzikos gaivinimo judėjime dar vis išskyla ir XXI a. pradžioje, 2011–2013 m., vykdant projektą „Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje XX a. 7-ajame dešimtmetyje – XXI a. pradžioje“, buvo apklausti 68 pateikėjai – 10 renginių organizatorių, 11 dalyvių, 19 žiūrovų, taip pat ir 28 specialistai – 5 mokslininkai, 9 dėstytojai, 5 liaudies instrumentų meistrai, 9 etninės kultūros įstaigų darbuotojai. Iš jų 56 turi aukštąjį, 5 – specialųjį vidurinį, 4 – vidurinį, o 3 moksleiviai – nebaigtą vidurinį išsilavinimą. Pagal amžiaus grupes 5 pateikėjai buvo 15–18 m., 2 pateikėjai – 18–30 m., 10 žmonių buvo 30–40 m., 30 pateikėjų – 40–50 m., 12 apklaustųjų buvo 50–60 m. ir 9 pateikėjai – 60–70 m. Didžiausią grupę sudarė 30 apklaustųjų 50–60 m. pateikėjų, kurie daugiausia buvo renginių organizatoriai, dėstytojai ir mokslininkai. Pateikėjai gyvena ir dirba visuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose, jie šiandien vadovauja etninės muzikos gaivinimo veiklai, o ekspertai organizatoriams ir įstaigoms teikia mokslines ir metodines konsultacijas.

Iš 1 ir 2 lentelės matyti, kad ir organizatoriai, ir žiūrovai bemaž vienodai mano, kad šie renginiai gana menkai tęsia tradicijas, o labiau atspindi šiuolaikinės visuomenės poreikius. Tad visi pateikėjai, akivaizdu, renginiuose įžvelgia šiuolaikinės visuomenės poreikius atspindinčio modernumo persvarą prieš tradicijų tąsą.

1 lentelė

Organizatorių požiūris į etninės muzikos gaivinimo renginius

Klausimas	Taip	Ne
Tęsia tradicijas	20 %	80 %
Atspindi šiuolaikinės visuomenės poreikius	50 %	50 %
Ir taip, ir taip	30 %	70 %

Palubinskienė V. Tarptautinės europinės etninės muzikos poveikis lietuvių tradicinio kancliovimo repertuarui. *Rytų Europos kultūra migracijos kontekste*. Vilnius: Versus aureus, 2007, 139–164;

Račiūnaitė D. Kai kurios sutartinių atlikimo problemos. *Liaudies kūrybos palikimas dabarties kultūroje*, 40–45.

Panašūs duomenys gauti ir apklausus etninių muzikos instrumentų meistrus, specialistus bei atlikėjus, grojančius šių meistrų rekonstruotais instrumentais.

2 lentelė

Žiūrovų požiūris į etninės muzikos gaivinimo renginius

Klausimas	Taip	Ne
Tęsia tradicijas	20 %	80 %
Atspindi šiuolaikinės visuomenės poreikius	60 %	40 %
Ir taip, ir taip	20 %	80 %

Tačiau į klausimus apie tradicijų perėmimą ir atsparą globalizacijai organizatorių ir žiūrovų nuomonės išsiskyrė. 3 lentelėje matyti, kad organizatorių požiūriu, šiais renginiais labiausiai perimamas kultūros paveldas, o žiūrovai juos vertino visiškai kitaip. Jie, 4 lentelės duomenimis, manė, kad labiausiai neleidžiama išblėsti senosioms tradicijoms, o paveldo perėmimą vertino bemaž perpus mažiau nei organizatoriai.

3 lentelė

Organizatorių požiūris į etninės muzikos renginių poveikį tradicijų išsaugojimui

Klausimas	Taip	Ne
Perima etninės muzikos ir etninės kultūros paveldą	80 %	20 %
Neleidžia išblėsti senosioms tradicijoms	70 %	30 %
Stiprina etninį ir kultūrinį tapatumą	90 %	10 %
Atspara globalizacijai	60 %	40 %

4 lentelė

Žiūrovų požiūris į etninės muzikos renginių poveikį tradicijų išsaugojimui

Klausimas	Taip	Ne
Perima etninės muzikos ir etninės kultūros paveldą	45 %	55 %
Neleidžia išblėsti senosioms tradicijoms	70 %	30 %
Stiprina etninį ir kultūrinį tapatumą	60 %	40 %
Atspara globalizacijai	45 %	55 %

Ir organizatorių, ir žiūrovų nuomonės apie renginių svarbą tradicijų išsaugojimui sutapo, tačiau požiūriai į atsparą globalizacijai vėl išsiskyrė. Organizatoriams atspara globalizacijai atrodė reikšminga šių renginių dalis, jie vertino tai net 60 %, o žiūrovams atspara globalizacijai tokia reikšminga neatrodė, nes už tai pasisakė tik 45 %, pateikėjų, o net 55 % buvo prieš.

Iš apklausos akivaizdu, kad etninės muzikos gaivinimo judėjimui tradicijos ir modernumo sąveikos problema svarbi ir šiandien, nes ją pabrėžė ne tik renginių organizatoriai, bet ir žiūrovai. Organizatorių nuomone, šiuolaikiškai gaivinama etninė muzika „tęsia tradicijas, nes kaip ją gaivinti, jei nebūtų siekiama tęsti tradicijų. Kartu atspindimi ir šiuolaikinės visuomenės poreikiai“⁴¹. Taip pat pabrėžta, kad nors gaivinimas „labiau atspindi šiuolaikinius poreikius, savime atspindi ir tradiciją“⁴². Organizatorių požiūriu, „ginčijamasi, kas yra tos senosios tradicijos. Renginiai turi būti patrauklūs, nes tradicijos siejasi su šiuolaikinės visuomenės poreikiais“⁴³. Ginčijamasi dar ir todėl, kad, vienos iš organizatorių teigimu, „kokie 70 % gaivintojų senųjų etninės muzikos tradicijų neišmano“⁴⁴. Vadinasi, išskyla ir pačių gaivintojų kvalifikacijos, jų nuodugnesnio senųjų tradicijų pažinimo problema.

Žiūrovų nuomone, gaivinant etninę muziką, „galima daryti viską, tik reikia žinoti, kur eini, ir išmanyti, ką darai“⁴⁵. Taip pat pastebėta, kad šiuolaikinis gaivinimas, nors „tradicijų ir netęsia, tačiau pritraukia daugiau jaunimo“⁴⁶. Į gaivinimo sąsajas su jaunimo kultūra dėmesį atkreipė ir daugiau žiūrovų: „Siekiami prisitaikyti prie šiuolaikinės visuomenės poreikių, nes jaunimą vien tik tradiciniu folkloru pritraukti sunku“⁴⁷.

Panašiai apie šią problemą nuomonę pareiškė ir specialistai bei konsultacijas teikiantys mokslininkai. Tačiau labiausiai atkreiptinas dėmesys, jog, organizatorių ir bemaž visų mokslininkų nuomone, šie renginiai, be tradicijų išsaugojimo ir jų perėmimo, labiausiai stiprina etninį ir kultūrinį

⁴¹ VDU EMGP, A 3, b 3, l. 2. Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedros archyvas, projekto „Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje XX a. – XXI a. pradžioje“ fondas; toliau – VDU EMGP; A – aprašas, b – byla, l – lapas.

⁴² VDU EMGP, A 3, b 4, l. 2.

⁴³ VDU EMGP, A 3, b 7, l. 2.

⁴⁴ VDU EMGP, A 3, b 9, l. 2.

⁴⁵ VDU EMGP, A 4, b 1, l. 2.

⁴⁶ VDU EMGP, A 4, b 4, l. 2.

⁴⁷ VDU EMGP, A 4, b 11, l. 2.

tapatumą, ko, beje, nelabai išvelgė renginių žiūrovai. Būtent tapatumo stiprinimas, organizatorių ir mokslininkų teigimu, ir šiandien yra svarbiausias etninės muzikos renginių tikslas, jį nurodė net 90 % apklaustųjų, o žiūrovų nuomone, šis tikslas nėra jau toks svarbus, jį pabrėžė tik 60 % atsakiusiųjų.

Gilinantį į problemos sprendimo būdus, buvo klausama ir apie autentiškos bei stilizuotos muzikos sklaidą, taip pat ir apie etninės bei pramoginės muzikos sąveiką. Autentiško folkloro judėjimo dalyviai labiau pasisakė už tradicinės, nestilizuotos ir neperkurtos muzikos gaivinimą, nors daugelis iš jų pripažino, kad ir stilizacijos kryptis laikytina etninės muzikos gaivinimu. Vieno iš didžiųjų miestų tautinių šokių kolektyvų vadovės nuomone, stilizacija yra „tradicijų tąsa, nes tradicija negali būti „užkonservuota“⁴⁸. Dėstytojų įsitikinimu, stilizacija – „patobulintas“ folkloras, folkloro pagrindu perkurta muzika“⁴⁹, autorinė kūryba („kompozitoriai paima liaudies melodiją ir sukuria kūrinį“)⁵⁰, „tikra etninė muzika ir improvizacija pagrįsta kūryba“⁵¹. Vieno iš didžiųjų Lietuvos miestų etninės veiklos organizatorė sakė, kad autentiškas folkloras „labiau siejasi su šeimos ir giminės tradicijomis, o šiuolaikinė visuomenė nori matyti stilizuotą folklorą“, kurio renginiams, deja, „dar trūksta nuoširdumo“, kas savita folkloro ansamblių koncertams⁵². Taip pat vieno iš didžiųjų miestų kultūrinės veiklos organizatorius teigė, jog „stilizuota etninė muzika turi gyvuoti, kadangi stilizacija – natūrali folkloro tradicijų tąsa, susijusi su kultūriniu tapatumu, tačiau ji turėtų būti „dvasingesnė“, be tiesmukiškų citatų“⁵³. Stilizuoto folkloro gaivintojai manė, kad ir viena, ir kita kryptis yra gera ir reikalinga, tik jos turėtų labiau sąveikauti. Šiuo klausimu labai aiškia nuomonę pareiškė taip pat vieno iš didžiųjų Lietuvos miestų garsaus vaikų ir jaunimo tautinių šokių kolektyvo vadovė: „Stilizacija yra tarpinė grandis tarp moderno ir folkloro, vienas iš būdų pritraukti prie senųjų tradicijų, išlaikyti paveldą“⁵⁴, nes vien tik autentišku folkloru vaikų ir jaunimo šiandien nesudominsi.

⁴⁸ VDU EMGP, A 6, b 4, l. 1.

⁴⁹ VDU EMGP, A 6, b 5, l. 1.

⁵⁰ VDU EMGP, A 6, b 6, l. 1.

⁵¹ VDU EMGP, A 6, b 7, l. 1.

⁵² VDU EMGP, A 6, b 2, l. 1–2.

⁵³ VDU EMGP, A 6, b 3, l. 1–2.

⁵⁴ VDU EMGP, A 6, b 1, l. 2.

Svarstant etninės ir pramoginės muzikos sąveiką, absoliuti organizatorių ir mokslininkų dauguma (net 90 %) pasisakė už tai, kad etninės muzika turi būti gaivinama ne vien tik tradicinėmis, bet ir šiuolaikinėmis pramoginės muzikos priemonėmis. Dėl to, kaip matyti 5 lentelėje, abejojo tik dešimtoji pateikėjų dalis, o prieštaraujančiųjų šitokiam požiūriui visai nebuvo. Organizatorių nuomone, „pramoginės ir etninės muzikos sąsajos – pasaulinis reiškinys, tačiau jo giluminė prasmė turi būti perteikiama etninės muzikos pagrindu“⁵⁵. Pažymėta, jog etninė muzika pramoginės muzikos priemonėmis turi būti perteikiama „gražiai“, „patraukliai“, nes „jaunimui tai irgi būtų prisilietimas prie etninės tradicijos“⁵⁶, o šitoks gaivinimas – būtina „profesionalaus lygio“⁵⁷. Abejojantieji sakė, kad „būtina aiški takoskyra tarp interpretacijos ir autentikos“⁵⁸, taip pat pabrėžė, jog „etniniai muzikos instrumentai gali būti naudojami roko muzikoje, tačiau tada jie praranda savo unikalumą, nes, pavyzdžiui, kanklės yra labiau kamerinis instrumentas“⁵⁹.

5 lentelė

Etninės muzikos gaivinimas pramoginės muzikos priemonėmis

Pateikėjai	Taip	Ne	Abejoja
Organizatoriai ir mokslininkai	90 %		10 %
Žiūrovai	63 %	27 %	10 %

Tačiau žiūrovai šiuo klausimu buvo kur kas griežtesni – nors jų 63 % tokiam požiūriui pritarė, tačiau prieš pasisakė net 27 %, dar abejojo irgi 10 % žiūrovų. Etninės muzikos gaivinimui pramoginės muzikos priemonėmis pritariantieji teigė, kad „tada etnine muzika susidomės daugiau žmonių, ji įgaus naujų sąskambių“⁶⁰. Taip pat manyta, kad šitoks gaivinimas bus patrauklesnis jaunimui, nes „jaunimas labiausiai mėgsta modernizuotą muziką“⁶¹, o „folklorinė tradicija gali būti susieta su lengvąja muzika – roku, popsu ir kitomis kryptimis“⁶². Prieštaraujančiųjų šiai sąveikai

⁵⁵ VDU EMGP, A 3, b 7, l. 2.

⁵⁶ VDU EMGP, A 3, b 2, l. 2.

⁵⁷ VDU EMGP, A 3, b 4, l. 2.

⁵⁸ VDU EMGP, A 3, b 5, l. 2.

⁵⁹ VDU EMGP, A 3, b 8, l. 2.

⁶⁰ VDU EMGP, A 4, b 3, l. 2.

⁶¹ VDU EMGP, A 4, b 7, l. 2.

⁶² VDU EMGP, A 4, b 9, l. 2.

nuomone, gaivinant etninę muziką, „turi būti išlaikytos tradicijos“⁶³, nes „turime saugoti tai, ką turėjo mūsų senoliai“⁶⁴.

Priežastys ir problemos sprendimas

Tradicijos ir modernumo sąveikos bemaž šimtmečio problema iški-
 lo dar pačioje folkloro ir etninės muzikos gaivinimo pradžioje. Nuo pat
 XIX a. pabaigos lietuviškumo pagrindu buvo imama lietuviškai kalbančių
 valstiečių tradicinė kultūra, kuri priešpriešinta kitų visuomenės sluoks-
 nių, daugiausia kitakilmių, kultūrai. Būtent tai ir sudarė lietuvių tautinio
 atgimimo judėjimo esmę, kuri, beje, buvo būdinga ir kitoms iš didžiųjų
 imperijų besivaduojančioms „užgimstančioms“ tautoms, taip pat, kaip ir
 lietuviai, nuo viduramžių neturėjusioms visų visuomenės sluoksnių, kal-
 bančių gimtąja kalba, tęstinumo.

Lietuvai, lietuviams irgi esant „jaunai“ tautai, etninio tapatumo klausi-
 mas buvo itin opus jau nuo pat tautinio atgimimo pradžios. Vėliau jis tapo
 vienu iš svarbiausių atkurtosios Respublikos valstybinės politikos veiksmių.
 Tačiau susidurta ir su aiškia problema: „Jeigu Lietuva norėjo būti moder-
 nia tauta, ji turėjo būti valstiečių tauta. Valstiečių tautos vadai privalėjo
 mesti iššūkį aukštesniems socialiniams sluoksniams, kaip kalbos ir istorijos
 išdavikams“⁶⁵. Šis iššūkis perėjo į tarpukario Lietuvą, kur lietuviškumas
 siejosi su lietuviškai kalbančių valstiečių kultūros gaivinimu ir jos plėtra
 naujomis moderniosios lietuvių tautos konsolidacijos sąlygomis. Todėl ir
 folklorinis judėjimas labai gerai atitiko šią nuostatą ir buvo pasitelktas lie-
 tuviškumui įtvirtinti.

Pagrindiniu etninės muzikos gaivinimo šaltiniu tapo sodžiaus XIX a.
 pabaigos – XX a. pirmosios pusės muzika ir jos tolesnė stilizacija bei auto-
 rinė kūryba. Todėl akivaizdu, kad folklorine muzika daugiau nei šimtme-
 tį Lietuvoje buvo ir tebėra perteikiama tik vieno visuomenės sluoksnio,
 būtent valstiečių, kultūra, nors šiandien šio sluoksnio mūsų visuomenėje
 praktiškai jau nebėra. Valstietiška praeities kultūra, kartu ir tradicinė muzi-
 ka, ypač plačiai gaivinama miestuose, kuriuose istoriškai lietuvių visuomet
 gyveno labai mažai – vos keli ar keliolika procentų.

⁶³ VDU EMGP, A 4, b 2, l. 2.

⁶⁴ VDU EMGP, A 4, b 4, l. 2.

⁶⁵ Snyder T. *Tautų rekonstrukcija: Lietuva, Lenkija, Ukraina, Baltarusija, 1569–1999*, 38.

Apžvelgiant viešą požiūrį į etninės muzikos gaivinimą, matyti, kad iki Lietuvos Respublikos atkūrimo 1918 m. buvo skatinami visi gaivinimo būdai, nes jie atitiko tautinio atgimimo ir išsivadavimo judėjimo veikėjų skelbiamą lietuvišką, pagrįstą lietuviškai kalbančių valstiečių kultūra, nuostatą. Tačiau tarpukario Respublikos metais šios veiklos vertinimas pasikeitė iš esmės. Aštrus ginčas kilo ne tik dėl tautinės kultūros raidos sąsajų su europietiška kultūra, bet ir dėl galimo uždarumo pavojaus, kliaujantis vien tik savos tautos paveldu.

Sprendžiant šią problemą, tarpukaryje pradėtas integracijos į europietišką kultūrą kelias, kuris kartu su stilizacija ir pokario metų autorine kūryba bei profesionalumu persvėrė ir lėmė tolesnę etninės muzikos gaivinimo veiklą. Šis kelias atrodė kaip natūralus, epochos padiktuotas reiškinys. To meto reiškiniumi, beje, laikytas ir folklorinių ansamblių judėjimas, atspindėjęs pasaulio kultūros raidos⁶⁶, būtent grįžimo prie „pirmapradžiškumo“, tendencijas, nors ir vėl iškėlęs stilizacijos ir tradicinės muzikos sąveikos problemą.

Tačiau 2011–2013 m. apklausos duomenys rodo, kad tradicijos ir modernumo sąveikos, kartu ir integracijos į europietišką kultūrą, klausimas iš tikrųjų nėra išspręstas, kadangi bemaž visi respondentai, nuo kurių šandien priklauso etninės muzikos gaivinimas, pagrindiniu šio judėjimo uždaviniu laiko ne integraciją, o atvirkščiai – etninio ir kultūrinio tapatumo stiprinimą, taigi uždarumo kelią. Priešingai manė tik stilizuoto folkloro atstovai, kuriems svarbiausia atrodė tolesnė tradicijos ir modernumo sąveika, taigi, integracija. Turint galvoje, kad ir šiandien, kaip ir prieš gerą šimtmetį, judėjimo pagrindu vis tebelaikoma sodžiaus muzika ir valstiečių XIX a. pabaigos – XX a. pirmosios pusės kultūra, akivaizdu, kad etninės muzikos gaivinimas neina koja kojon su gyvenimu, o tarsi „sustingo“ toje praeities epochoje.

Panaši padėtis buvo ir Skandinavijoje, kai sodžiaus muzika šio judėjimo pagrindu buvo XVIII–XIX a. sandūroje, tačiau nuo XIX a. ji perkuriama, o nuo XX a. vidurio įsigali ne tik stilizacija, bet ir improvizacijos, taip pat ir sąsajos su pramoginės muzikos kryptimis⁶⁷. Nuo XX a. 6-ojo dešimtmečio daug dėmesio skiriama tradicijos ir modernumo sąveikai. Pradėta

⁶⁶ Skrodenis S. *Folkloras ir folklorizmas*, 185.

⁶⁷ Ronström O. *Concerts and festivals: Public performances of folk music in Sweden. The World of Music*. 2001, Vol. 43, 49–65.

pirminiais šaltiniais pagrįstą etninę muziką perkurti, pagal ją improvizuoti: „Be autentiško „atkūrimo“; plačiai taikomas ir „sukūrimo“ pagal etninės muzikos „žodyną, gramatiką ir sintaksę“ požiūris“⁶⁸.

Lietuvoje 1968 m. kilus folkloro ansamblių bangai, nueita atvirkščiu keliu – nuo tarpukario įsivyravusią stilizaciją ir integraciją į europietiškąją kultūrą pradėta neigti, folklorinį judėjimą bandant dirbtinai grąžinti į jau praeitą bemaž šimtmečio būvį. Be bendrų pasaulio kultūros raidos, grįžimo į „pirmapradiškumą“ poslinkių, šitokiam posūkiui, lėmusiam Lietuvos atsilikimą, nemaža įtakos turėjo ir palyginti menka to meto judėjimo veikėjų kvalifikacija, nepakankamas etninės kultūros tradicijų ir jų kaitos moderniojoje visuomenėje suvokimas. Atsilikimą bei sąstingį lėmė ir pasirinktas neperspektyvus etninės muzikos „atkartojimo“, netgi senyvo amžiaus pateikėjų „mėgdžiojimo“ būdas, į ką dar 1975 m. dėmesį atkreipė šio straipsnio autorius⁶⁹.

Apklauskos duomenys rodo, kad etninės muzikos gaivinimo judėjimo vadovai, dalyviai ir žiūrovai, be tradicijų perimamumo ir jų išsaugojimo, šiandien etninės muzikos gaivinimą nori plėtoti, jį atskleisti plačiau, pritraukti daugiau jaunimo, o patį judėjimą sieti ir su populiarios pramoginės muzikos kryptimis. Tai griaua įprastą nuomonę apie etninės muzikos gaivinimą vien tik tradicinėmis priemonėmis, nes ši judėjimą norima susieti būtent su šiuolaikinės visuomenės poreikiais. Gaivintojai, beje, palankiai žvelgia ir į stilizuotą etninę muziką, ją laiko natūralia tradicijų raidos tąsa. Tad ir ši apklauskos dalyvių nuomonė neigia įsigalėjusį požiūrį į stilizaciją ir autorinę kūrybą, kaip neva neatspindinčią folkloro tradicijų, ir rodo, kad ir šis kelias šiandien neatsiejamas nuo moderniosios visuomenės kultūros.

Pažymėtina ir tai, kad etninės muzikos gaivinimo renginių organizatorių ir jų žiūrovų požiūrio į tradicijos ir modernumo sąsajas, kaip ir pagrindinio etninės muzikos gaivinimo renginių tikslo, nesutapimas yra rimtas ženklas, jog etninės veiklos organizatoriai ir šią veiklą remiančios valstybės bei savivaldybių institucijos turi dirbti, ne tik vadovaudamosi savomis nuostatomis, bet ir atsižvelgdamos į žiūrovų pageidavimus ir šiuolaikinės visuomenės poreikius.

---

⁶⁸ Ronström O. Revival in retrospect. The folk music and dance revival. *European Centre for Traditional Culture*. Bulletin IV. Budapest, 1998, 1–9.

⁶⁹ R. Apanavičius. Esmė ar apvalkalas? Poleminės pastabos apie liaudies muzikos atlikimą. *Literatūra ir menas*, 1975 10 11.

Išvados

Tradicijos ir modernumo problema iškilo nuo pat etninės muzikos gaivinimo pradžios, ji neišspręsta ir iki šiol, nes gaivinimo pagrindu tapusi sodžiaus muzika per daugiau nei šimtmetį buvo ir tebėra tik vieno visuomenės sluoksniu, būtent valstiečių, kultūros atspindys.

Lietuviškai kalbančių valstiečių kultūra, kartu ir tradicinė muzika, pasirinkta tautinio atgimimo judėjimo pagrindu ir priešpriešinta aukštesnių sluoksnių, daugiausia kitakilmų, kultūrai, kadangi lietuviai, kaip ir kitos iš didžiųjų imperijų besivaduojančios tautos, XIX a. pabaigoje irgi buvo jauna, „užgimstanti“ tauta, neturėjusi visų visuomenės sluoksnių, kalbančių gimtąja kalba, tęstinumo.

Tarpukario Respublikos metais, lietuvių tautai integruojantis į europietiškąją kultūrą, pradėtas etninės muzikos stilizacijos kelias, kuris su vėlesniu autoriniu perkūrimu tapo ir pokario etninės muzikos gaivinimo pagrindu, šis kelias siejosi ir su bendromis europietiškosios kultūros kryptimis.

Kilęs folklorinių ansamblių judėjimas, nors ir sutapęs su pasaulio kultūros grįžimu į „pirmapradiškumą“, savo pagrindu vėl paėmė tradicinę sodžiaus muziką, neigė iki tol plėtotą stilizaciją ir integraciją į europietiškąją kultūrą, o etninės muzikos gaivinimo judėjimą bandė dirbtinai grąžinti į jau praeitą bemaž šimtmečio būvį.

Naujausios apklausos duomenys išsivyravusį požiūrį į etninės muzikos gaivinimą vien tik tradicinėmis priemonėmis paneigia, nes patys šios veiklos organizatoriai ir dalyviai stilizavimą ir autorinę kūrybą vertina kaip tradicijų tąšą, o etninę muziką siekia susieti ir su pramoginės muzikos kryptimis.

Literatūra ir šaltiniai

- Apanavičius 1975 – Romualdas Apanavičius. Esmė ar apvalkalas? Poleminės pastabos apie liaudies muzikos atlikimą. *Literatūra ir menas*, 1975 10 11.
- Apanavičius 1980 – Romualdas Apanavičius. *Birbynė ir jos evoliucija*. Vilnius: Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Lietuvos TSR valstybinė konservatorija, 1980.
- Baltrėnienė 1980 – Marija Baltrėnienė. *Lietuvių liaudies muzikos instrumentai*, I. Kaunas: Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Kauno J. Gruodžio aukštesnioji muzikos mokykla, 1980.

- Baltrėnienė 1999 – Marija Baltrėnienė. Etnomuzika ir folklorizmo apraiškos. Prieštaros ir koegzistencija. *Liaudies kultūra*, 1999, nr. 4, 32–36.
- Barkauskaitė 2010 – Giedrė Barkauskaitė. Šokis dainų šventėse. *Gimtasai kraštas*, III, 2010, 85–94.
- Bartusevičius 1983 – Vladas Bartusevičius. *Liaudies meno baruose*. Vilnius: Vaga, 1983.
- Basanavičius 1886 – B. (Jonas Basanavičius). Kas tai yra daina. *Aušra*, 1886, nr. 3.
- Bielskis 1999 – Petras Bielskis. *Lietuvos klijimo teatras*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1999.
- Butkus 1989 – Alvydas Butkus. Muzikinio folkloro autentiškumo samprata. *Liaudies kūrybos palikimas dabarties kultūroje*. Kaunas: Šviesa, 1989, 22–27.
- Braziūnas 1977 – Vladas Braziūnas. Vilniuje, ansamblių šventėj. *Literatūra ir menas*, 1977 07 30.
- Gira 1927 – Liudas Gira. Pirmasis lietuviškų vestuvių inscenizavimas. *Lietuva*, 1927 03 08, nr. 26.
- Gruodis 1931 – Juozas Gruodis. Ar reikia mums kanklių muzikos? *Lietuvos aidas*, 1931, nr. 85.
- Gudelis 2003 – Regimantas Gudelis. *Chorinis menas lietuvių tautos kultūroje. Chorinio meno atspindžiai XIX a. pabaigos – XX a. pradžios publicistikoje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2003.
- Maknys 1972 – Vytautas Maknys. *Lietuvių teatro raidos bruožai*. Vilnius: Mintis, 1972.
- Muzika – 1889. Muzika. *Varpas*, 1889, nr. 1.
- Palubinskienė 1996 – Vida Palubinskienė. Tradicinis kankliavimas šiandien. *Liaudies kultūra*, 1996, nr. 1, 34–37.
- Palubinskienė 2007 – Vida Palubinskienė. Tarptautinės europinės etninės muzikos poveikis lietuvių tradicinio kankliavimo repertuarui. *Rytų Europos kultūra migracijos kontekste*. Vilnius: Versus aureus, 2007, 139–164.
- Račiūnaitė 1989 – Daiva Račiūnaitė. Kai kurios sutartinių atlikimo problemos. *Liaudies kūrybos palikimas dabarties kultūroje*, 40–45.
- Ronström 1998 – Owe Ronström. Revival in retrospect. The folk music and dance revival. *European Centre for Traditional Culture*. Bulletin IV. Budapest, 1998, 1–9.
- Ronström 2001 – Owe Ronström. Concerts and festivals: Public performances of folk music in Sweden. *The World of Music*. 2001, Vol. 43, 49–65.
- Sabaliauskas 1937 – Adolfas Sabaliauskas. Dėl skudučių ir kanklių. *Lietuvos aidas*, 1937, nr. 492.
- Sauka 1982 – Donatas Sauka. *Lietuvių tautosaka*. Vilnius: Mokslas, 1982.
- Skrodenis 1996 – Stasys Skrodenis. Senovės dienos. *Tautosakos darbai*, V (XXI), 1996, 259–262.
- Skrodenis 2005 – Stasys Skrodenis. *Folkloras ir folklorizmas*. Mokymo knyga. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2005.
- Skrodenis 2010 – Stasys Skrodenis. *Folkloras ir gyvenimas*. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010.
- Snyder 2008 – Timothy Snyder. *Tautų rekonstrukcija: Lietuva, Lenkija, Ukraina, Baltarusija, 1569–1999*. Vilnius: Mintis, 2008.
- Sruoga 1927 – Balys Sruoga. Strazdų vestuvės. *Lietuvis*, 1927 06 04, nr. 123.
- Šatkauskienė 1989 – Vida Šatkauskienė. Rajonų folkloro ansambliai ir vietinės tradicijos. *Liaudies kūrybos palikimas dabarties kultūroje*, 89–93.

Švedas 1938 – Jonas Švedas. Kodėl skudučiuojamos ir kankliuojamos dainos. *Lietuvos aidas*, 1938, nr. 1.

Švedas 1941 – Jonas Švedas. Filharmonijos liaudies ansamblio klausimu. *Tarybų Lietuva*, 1941 11 25.

Vaižgantas 1927 – Vaižgantas. Lietuviškos vestuvės. *Lietuvis*, 1927 05 23, nr. 113.

VDU EMGP – Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedros archyvas, projekto „Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje XX a. – XXI a. pradžioje“ fondas; A – aprašas, b – byla, l – lapas.

Zabielienė 2010 – Aušra Zabielienė. *Folkloro ansambliai dabartinėje Lietuvoje: etnologinis aspektas*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2010.

Romualdas Apanavičius

MOVEMENT OF THE REVAILING OF THE ETHNIC MUSIC IN LITHUANIA IN THE 20TH – BEGINNING OF THE 21ST CC: INTERACTION OF THE TRADITIONS AND MODERNITY

Summary

The article deals with the problem of evaluating the interaction of the tradition and modernity on the movement of the ethnic music in the 20th c. – beginning of the 21st c. Movement of folklore music in Lithuania has begun and has been connected to the process of the national liberation movement of the end of the 19th and was as one of the most fundamental mean for fortifying the national and cultural identity of the Lithuanians.

At the time of the Russian Tsarist' power each form of revealing the ethnic music was supported, while at the time of independent Lithuania Republic public discussion concerning traditional and modern way of further revealing folklore music and musical instrument was arise. The way of integration to European culture was choose and this way was continued after the World War II, when the movement of folklore ensembles in 1968 has began.

As a result of the researches it is obvious that the folklore music as the most noticeable feature of the peasant culture was revealing of all these more than one hundred year period. This process has been connected to the point of view proclaimed by the leaders of the national liberation movement at the end of the 19th c. according to it the peasant's layer speaking Lithuanian of the Lithuanian society had to be constitutive rep-

representatives of the modern Lithuanian nation. The peasant's culture of the 19th – the beginning of the 20th cc. with its later stylization and authorization as mostly the ideal model of revealing folk music was chosen in this movement at the middle – war period, this model is noticeably as well at the current time.

The way of stylization has begun after public discussion in the press of the middle – war Lithuanian Republic concerning the problems of interaction of the traditions and modernity in this process.

The stylization and authorization of ethnic music has been continued at the post – war period and this way was exclusive and unique up till 1968, when the movement of the folklore ensembles has begun. The folklore movement began to reveal the authentic music of the rural culture and the problem of interaction of the traditions and modernity arise anew.

The results of the interview of the 56 respondents – organizers, leaders, participants of the events of revealing of ethnic music and scholars, who are the experts of this movement, made in the 2011–2013 show that these events continue ethnic traditions and reflects the needs of contemporary society at the same time (Table No. 1, 2). According to the opinion of 90 percent of the organizers and scholars and of 63 percents of the spectators the further movement must be based not only on the revealing traditional ethnic music, but include as well the interaction between folk and pop music (Table No. 5), because the main purpose of this movement must be to attract the youth to the heritage of Lithuanian ethnic music. The respondents are favorable to all current forms of revealing of ethnic music and the way of stylization and authorization of ethnic music, according to their opinion, are natural continuation and development of the traditions of ethnic music.

According to it the presumption is proposed that the movement of folklore music of the 20th – the beginning of the 21st cc. in Lithuania, which in the past and now is founded mainly of the revealing of the features of the peasant's culture, could be appreciated as the relic of the point of view of the national liberation movements not only of the Lithuanians but as well of the like movements of co – called “young, non – historical” nations, which national self – consciousness as well was formed mainly on the basis of the peasant's culture of the 19th – the beginning of the 20th cc.